

Ing. Zdeňka Lelková, předsedkyně mikroregionu Horní Vltava - Boubínsko, starostka Obce Stožec

LIDÉ A OBCE NA ŠUMAVĚ

9.10.2009

Pohled turisty, návštěvníka, který na Šumavu přijíždí na den, na víkend či týden je zcela odlišný od pohledu jejích obyvatel. Jaké to je pracovat a bydlet tu natrvalo?

Obyvatelé, demografická struktura, bydlení

Území Šumavy prošlo v uplynulých sto letech poměrně významnými především geopolitickými změnami. Ty se nezanedbatelným způsobem promítají i do současného života. Nejvyššího počtu obyvatel dosahoval region před 1. světovou válkou. V tomto období dosahovala svých populačních maxim i většina obcí.

Zásadní zlom ve vývoji obyvatelstva a osídlení přišel s 2. světovou válkou, znovuosídlení z vnitrozemských oblastí a Slovenska které proběhla před rokem 1950 úbytky nenahradilo.

Negativní dopady pro další vývoj regionu mělo nejen výrazné snížení počtu obyvatel, ale i nárazový charakter dosídlení, při kterém se vytvořila specifická demografická, sociální a ekonomická struktura obyvatelstva. Problematická regionální identita těchto nových obyvatel se mimo jiné odrážela i v jejich vyšší územní nestabilitě. V osídlení se tyto změny projeví částečně i v zániku osad a v relativně vyšší koncentraci obyvatel do větších obcí.

Po roce 1950 dochází v celém regionu k dalšímu poklesu počtu obyvatel, způsobeném i migračním odlivem z ekonomicky neatraktivního periferního pohraničního území. Teprve v průběhu osmdesátých let dochází k určité stabilizaci a posléze k nepatrnému nárůstu počtu obyvatel. Ten lze přičíst hlavně v první polovině devadesátých let efektu pádu železné opony a v průběhu celého období pro roce 1989 i příchodu zahraničních migrantů (Vietnamci, Ukrajinci ...).

Populační vývoj v letech po roce 1990 je formován především migrační bilancí - celkovými počty a strukturou přistěhovalých a vystěhovalých. Záporná migrační salda nejsou sice vysoká, ale region Šumavy ztrácí obyvatelstvo v mladém věku, především ve věkové kategorii 20 až 35 let, naopak získává staré obyvatelstvo. Migrace tak přispívá k demografickému stárnutí obyvatelstva.

Migrační důvody zjišťované českou statistikou umožňují identifikovat atraktivitu území. Migrační bilance za období 1992 - 2002 vykazuje i zdravotní důvody. Z čehož můžeme s určitou mírou pravděpodobnosti usuzovat na atraktivitu území z hlediska kvality životního prostředí. O špatné bytové situaci v území nasvědčují záporné počty migrace z bytových důvodů.

Důležitým faktorem pro stabilitu udržitelného rozvoje na území NP Šumava je sledování i počtu nikoliv jen trvale bydlících, ale „trvale přítomných“ obyvatel, kteří také zatěžují území a využívají jednotlivé služby. Dochází ke změně využití objektů z rekreačních na obytné. Zvyšuje se i náročnost na vybavenost sídel. Díky chalupaření byla však na jedné straně zachovaná řada architektonicky i historicky cenných objektů a někde i celých sídel, ale chalupaření a zvláště chataření také vedly k výraznému zintenzivnění rekreačního využívání území Šumavy. Objekty druhého bydlení se v souvislosti s historickým vývojem území staly nedílnou součástí sídelního systému. V současnosti se podílejí 40 % na součtu všech staveb v regionu.

Z některých dat vyplývá, že se lidé sice stěhují na Šumavu, ale zároveň není možné s jistotou určit, do jaké míry dochází pouze k přihlášení jednoho člena rodiny k trvalému pobytu z důvodů ryze finančních. Obec tak stále plní rekreační funkci ale na vzniklé situaci trpí především její rozpočet - získává výrazně nižší příjmy z daně z nemovitosti za objekt, který je veden jako objekt sloužící k trvalému bydlení, ačkoli je dále využíván většinou k rekreaci, a příjmy ze státního rozpočtu

na počet obyvatel přihlášených k trvalému pobytu v obci tento rozdíl nevyrovnávají, protože je přihlášen zpravidla jen ten jeden člen, nikoli celá rodina.

Jedním z dalších negativ je periferní poloha obcí na území NP Šumava, kterou dokládají výrazně vyšší dojezdové vzdálenosti do regionálních center. S tím je spojen problém dopravní dostupnosti a obslužnosti území a tím i finanční náročnosti života trvale žijících obyvatel.

Pracovní příležitosti, zaměstnanost

Po roce 1990 se změnila oblastí pracovních příležitostí - zaniklo sklářství, dřevozpracující průmysl, změnila se značně podmínky v zemědělství- zanikly státní a vojenské statky, i pracovní příležitosti v lesnictví doznaly razantních změn .

Na území NP Šumava a CHKO se po roce 1990 výrazně rozšířil fenomén sezónního živnostenského zaměstnávání, což je spojeno s relativně nízkým příjmem domácností, jejichž členové jsou tímto postiženi.

Sezónní zaměstnávání je důsledkem specifické struktury místní ekonomiky. Velká část sezónního zaměstnávání připadá na lesnictví a zde je největším zadavatelem práce Správa NP a CHKO Šumava. Druhou významnou roli hraje cestovní ruch.

Dalším problémem je, že většina sezónních pracovních míst představuje místa pro pracovní sílu s nízkou nebo žádnou kvalifikací.

Míra nezaměstnanosti v NP a CHKO vykazuje velmi vysokou sezónní proměnlivost. Sezónní proměnlivost je několikanásobně vyšší ve srovnání s proměnlivostí na úrovni celé ČR.

V tomto roce situaci navíc komplikuje nový systém, který Správa NP zavedla. Byť dle zákona, ale podle našeho mínění zcela neodpovídajícím způsobem, který degraduje cenu lidské práce a opět ubírá pracovní příležitosti pro místního člověka.

Dostatek/nedostatek pracovních míst však není jediným, i když možná hlavním kritériem, podle kterého lze posuzovat dopad silné ochrany přírody na místní možnosti udržitelného rozvoje, resp. na možnosti místních aktérů se ekonomicky realizovat. Pokud je však silná ochrana přírody společenským zájmem, pak lze právě vysokou nezaměstnanost, resp. nedostatek uspokojivých pracovních míst pro místní občany, chápat jako nejzávažnější společenský problém v oblasti se silnou ochranou přírody a je nutné se jím i legislativně zabývat.

Obce, možnosti a finanční prostředky pro trvale udržitelný rozvoj

Je pravda, že se obce na území NP většinou podstatně změnila od roku 1989 k lepšímu. Není pravda, že je to hlavně díky existenci NP. Hlavním důvodem je sama Šumava.

Obce na území NPŠ nemají z hlediska příjmů a sdílených daní žádné mimořádné příjmy, které by vyplývaly z jejich polohy nebo z jejich lokalizace na území NP.

V malých obcích je velký objem podpory na obyvatele způsoben většinou získáním významné dotace na jednu investiční akci.

Částečně se situace změnila od roku 2008 po schválení nového rozpočtového určení daní, kdy jedním z kritérií je i rozloha správního území a ne jen počet obyvatel. Jednotlivé obce na území NPŠ jsou dotačně aktivnější a proto mají významně vyšší podíl dotací na obyvatele, než obce, které leží dál do vnitrozemí . Důvod je prostý - obce na území NPŠ musí často řešit problémy, které obce v jiném území neřeší s takovou intenzitou nebo tak často – vyšší kapacita ČOV, infrastruktura nejen pro obyvatele, infrastruktura cestovního ruchu jako takového atd. ...

I čerpání prostředků je však mezi obcemi NPŠ velmi diferencované. Ukazuje se, že především větší obce, nebo obce, kde je dlouhodobě schopný management, mají možnost zajistit pro svoje spravované území a na jednotlivé projekty vyšší objem finančních prostředků. Většina obcí je na dotacích existenčně závislá.

Tato nutnost dotační podpory rozpočtů bude i v následujícím období 2010 - 2013 velmi významná a je nutné, aby obce a jednotlivé subjekty na území obce byly velmi dobře metodicky, odborně ale především projektově připraveny na možnosti čerpání prostředků. V této souvislosti je účelná velmi efektivní spolupráce, která může zajistit nebo zprostředkovat pro všechny subjekty na území NPŠ informace nebo znalosti a dovednosti, které jsou vhodné pro snadnější čerpání prostředků. Tato spolupráce se v poslední době již v podobě mikroregionů, nebo poradců a částečně i za pomoci Správy NPŠ realizuje.

Základní příjmy obcí, které vyplývají z rozpočtového určení daní, jsou díky celostátní metodě rozdělování příjmů stejné jako u jiných obcí stejné velikosti. Rozdíly v úrovni příjmů tvoří především příjmy, které vyplývají z aktivit v cestovním ruchu. Jedná se o příjmy – poplatky z hospodářské činnosti jako jsou provozování parkovišť nebo ubytování apod. Tyto nedaňové příjmy mohou tvořit zvláště u malých obcí výrazně vyšší procento z celkových příjmů. Se stoupající velikostí obce toto procento pochopitelně klesá, jako klesá i podíl celkových nedaňových příjmů obce.

V žádném případě nejsou obce na území NP a CHKO Šumava buď vůbec, nebo nijak výrazně zvýhodněny při čerpání dotačních titulů ať již z národních zdrojů nebo z fondů EU. Snazší možnost čerpání šumavských obcí je jen ze Státního fondu životního prostředí, což je však jen v oblasti budování kanalizací a ČOV. Vzhledem k zanedbanosti všech oblastí infrastruktury a vyšším nárokům vzhledem k turistickému ruchu je to zcela namístě a navíc četnost čerpání je pouze jednou za mnoho let.

Ve stejné situaci jako jiné obce v ČR jsou i ve vztahu k ostatním možným dotačním titulům, pokud mají na předfinancování a dofinancování. Znevýhodněny jsme díky velkým vzdálenostem, malé hustotě osídlení, takže mnohdy vůbec nejsme schopni splnit nutná kritéria.

Jak se zdá v posledních letech je možná bohatá Správa NP a to i díky obrovským těžbám dřeva, ale obce vůbec nejsou ekonomicky silné subjekty. Díky neřešeným kompenzacím, nedořešené dani z nemovitosti za státní pozemky v parku, díky nedořešeným převodům historického majetku atd. nám ty vlastní prostředky na předfinancování, či na vlastní podíly v projektech mnohdy chybí. Na většinu ekologických projektů, které si situace vyžaduje, jsou obce nuceny si dotaci nejen sami sehnat, ale i plně zaplatit.

Abychom mohli hovořit o naplňování myšlenky udržitelného rozvoje měly by být všechny tři pilíře – ekonomický, sociální a ekologický, v rovnováze. Rozvoj určitého území se vždy opírá o ekonomiku, samozřejmě však nemůže jít proti vlastním obyvatelům a devastovat jejich životní prostředí. Stejně tak jako přehnaná ochrana přírody na úkor rozvojových aktivit není žádoucí.

Něco málo o Plánu péče NP a územních plánech obcí

Pro územní plány obcí je z pohledu NP a všech orgánů státní správy ŽP závazný Plán péče NP. Ten poslední z r. 2001 **nebyl řádně v regionu projednán a obce s ním nikdy nesouhlasily**. Je to tedy jen vnitřní materiál Správy a MŽP, pro obce nezávazný, ale pro státní správu NP ano a výsledkem je schizofrenie.

Plán péče hovoří o tom, že III. zóny jsou určeny k rozvoji obcí a přitom Státní správa NP mnohdy značně rozporuje názor obcí při změnách územních plánů. Je nám upírán přístup k získání pozemků, např. pro veřejnou zeleň, bydlení aj. a tak je raději necháváme „napospas“ Pozemkovému fondu, který je vydá v náhradních restitucích třeba realitním kancelářím. Co s nimi bude dál si jistě dovedeme všichni představit. Většina si své zájmy dříve, či později prosadí. A když ne, tak je vůbec diskutabilní vydávat pozemky ve III. zónách NP.

Proč není možné tyto pozemky, alespoň ty v bezprostředním okolí obcí, převést na obce jako náhradu za 18 let neřešení kompenzací např. daně z nemovitosti za veškeré státní pozemky, od jejíhož placení stát sám sebe osvobodil bez náhrady, a vytvořit tak možnost obcím získat finanční prostředky na dořešení turistické a obecní infrastruktury - podmínky nutné pro rozvoj obcí a spokojenosti návštěvníků , tedy náhradu za to, co měl udělat stát hned při vyhlášení NP .

Změnám územních plánů obcí neustále hrozí, že stanovisko státní správy NPŠ bude znít „ nelze vyloučit vliv na naturové lokality a proto nesouhlasíme“.

Stát tady na jedné straně hájí veřejný zájem – ochranu přírody a NP , ale na druhé straně **veřejný zájem obcí**, uzákoněný hned ve druhém paragrafu zákona obcích (obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů, při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem) tento nejen že **neochraňuje, ale ani nepodporuje**. Postavení obcí tak je dnes takové, že jsou povinny trpět existenci NP, místo aby byl NP obcemi plně akceptován a měly z něj i ekonomický prospěch, tak, jak je tomu všude jinde ve světě.

Upřednostňování jednoho veřejného zájmu před druhým, vede obce i k obavám z příprav změn zonace a hlavně rozšiřování bezzásahového managementu, kterým **Správa a MŽP obcházejí zákon č.114 /1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny** a který má dopad jak na vzhled krajiny, tak i na zemědělské a lesnické aktivity byť slučitelné se zájmy ochrany přírody a hlavně na omezení aktivit návštěvníků a obyvatel.

Obce, které se nacházejí na území národního parku jsou oproti ostatním obcím daleko více zatíženy tímto zákonem, kde se v několika paragrafech přímo vyjmenovává, co se na celém území národních parků zakazuje.

Legislativní kroky, které prosazuje současná novela zákona č. 114/1992 Sb. by znamenaly další upevnění nekontrolovatelných pravomocí orgánů ochrany přírody nejen v Národních parcích ale i na celém území ČR. Nástroj pro experimenty bez veřejné kontroly a konsensu. Tato vládní novela o mnoho více zhoršuje stávající stav a staví občany a obce na území NPŠ do role bezbranných diváků. Částečně se nám tomu podařilo zabránit, teď je upravený návrh novely však zpět v rukou našich poslanců. Tak uvidíme, jak to dopadne.

Územní rozvoj šumavských obcí je mnohými kritizován jako živelný. Pravidla pro územní rozvoj jsou stanovena územně plánovacími dokumentacemi, které ale upravují a schvalují orgány životního prostředí. Vše, co kdy a kde bylo za doby Národního parku Šumava postaveno, prošlo mnohačetným schvalovacím procesem Správy Národního parku Šumava. **Skutečnost, že obce jsou orgány územního plánování je, mimo vydání veřejné vyhlášky a výdaj několika set tisíc korun za architekta, na území národního parku zcela opomíjena.**

Tolik deklarovaný živelný rozvoj znamená, že od roku 2000 se do dnešní doby zvětšila zastavěná plocha v NPŠ o jeden hektar.

Pohled na činnost Správy NP a CHKO Šumava ve vztahu k obcím

Správa se většinou chová jako samovládce, ne jako skutečný partner obcí, nerespektuje naši legitimitu ke správě území, tedy stejný veřejný zájem ze zákona, jako je ochrana přírody. Několikrát jsem se setkala dokonce se slovy pracovníků Správy NP...“ a co je vám do toho, paní starostko...“. **S obcemi není většina nových opatření předem projednávána a nebo není na jejich názor a potřeby brán zřetel.**

Nejen v minulosti, ale i v současnosti je většina dokumentů, které ovlivňují život v regionu v rozporu s jeho potřebami - VÚC (ZÚR), Plán péče, zonace, mnohé směrnice Správy a nařízení ředitele ... Pouze materiál O Šumavě společně byl ve shodě, jenže ten zas pro změnu nikdo nebral vážně a nezabýval se jím.

Většina představitelů obcí zná činnost Správy, dokumenty ochrany ŽP, oproti tomu většina představitelů Správy nezná činnost obcí, jejich dokumenty a zákony.

Závěr

Základním problémem je, že problematika péče o NP je většinou vnímána jednostranně – jako péče o přírodní prostředí „životní prostředí obcí, obyvatel a návštěvníků je většinou zcela opomíjeno. Proč Správa nepracuje s analýzami předchozího ...?

V průvodní zprávě k nařízení vlády č. 163/1991 Sb. kterým se zřizuje NP je řečeno, že bude nutno po pěti letech vyhodnotit existenci NP – nestalo se tak po 5, 10 ani po 15 letech jeho existence.

Vůbec nebyl vyhodnocen první plán péče a v rozporu s obcemi, dva roky před jeho vypršením byl zpracován druhý a nyní se opět bez řádného schválení a kvalitního vyhodnocení zpracovává třetí – ve spěchu a opět nekomplexně a povrchně. Zavádějí se nové postupy, metody, managementy bez zhodnocení kladů a záporů minulých ...

To, že **obce chtějí NP** deklarovaly již mnohokrát. Ale chtějí takový, na kterém bude všeobecná shoda, **takový, o kterém hovoří dokumenty při jeho zřizování. Park, který nebude hříčkou v rukou několika jedinců,** kteří si myslí, že jen ten jejich neomylný názor je správný, že oni nejlépe vědí, jak má národní park vypadat.

Občané, ale mnohdy i návštěvníci se svým problémem obracejí na šumavské obce o řešení. Mnohdy si toto řešení vynucují, aniž by věděli či tušili, že šumavské obce nemohou díky svým okleštěným pravomocím řádně vykonávat správu a rozvoj svého území tak, jak je to běžné všude jinde.

Obce dnes bez souhlasu NP nemohou skoro nic. Správa NP bez souhlasu obcí skoro všechno. MŽP v Praze nesmí být i nadále jediným, které bude rozhodovat o životě a rozvoji tohoto regionu.

Nikdo nechce, aby **obce** rozhodovaly o bytí či nebytí NP Šumava, ale **musí mít právo spolurozhodovat o jeho budoucnosti.** Národní park je také životním prostorem obyvatel Šumavy a tak, jak rozhodují obyvatelé jinde o správním území, obyvatelé šumavských obcí musí mít zákonné právo spolurozhodovat o území svého regionu.

Národní park Šumava může být uznávaným národním a mezinárodním parkem pouze za předpokladu, že jeho cíle budou v souladu s potřebami udržitelného rozvoje regionu.